

Stress? Yoga is doekje voor het bloeden **13**

6

Lessen uit Uruzgan 'Het is heel zwaar dat Afghanistan nu weer terug bij af is'

Scannen/snaaien **8**

Door zelfscankassa's is winkeldiefstal ontploft. Mare sprak met dieven, managers en de politie. 'Studenten maken er een sport van'

Opgesloten en onderdrukt

Hoe China de Oeigoeren wil uitwissen: 'Tijdens het veldwerk werd ik gevolgd'

4

Godsdienstwaanzin Toneel over collectieve zelfmoord in Jonestown

14

Onderwaterschatten We kijken te weinig onder de zeespiegel, vindt Martijn Manders, hoogleraar onderwaterarcheologie. 'Van de 63.000 Rijksmonumenten bevinden zich er slechts negen onder water. Dat kan niet kloppen'

10

In het Lipsius en het Kamerlingh Onnes Gebouw proberen studentenpartijen kiezers te overtuigen om te gaan stemmen

Toch maar ChatGPT in de ban doen dan?

Zou het dan toch mogelijk zijn? Er zijn immers historische precedents voor. Waarvoor? Voor het verbieden van het brede gebruik van innovatieve technologie. Zoals in het Japan van de toen net aangebroken Edo-periode na 1601. Na zo'n tweeënhalve eeuw van strijd om de ultieme binnenlandse macht en twee uiteindelijk mislukte maar niettemin zeer destructieve invasies van Korea, zag de Japanse staat eindelijk het gevaar van het draagbare vuurwapen.

Veertigduizend Japanse haakbusniers waren verwoestend effectief geweest in de strijd tegen de Koreaanse legers – grappig genoeg waren het niet de nu zo vermaarde Japanse samoerai met hun uitzonderlijk goed gesmede zwaarden, want die legden het vaak af in een-op-een-gevechten tegen Koreaanse zwaardvechters. Het waren de getrainde compagnies van lansiers en vooral haakbusniers die veldslag na veldslag wonnen.

Na de terugtocht uit Korea zagen de Japanse machthebbers het zwaar versturende potentieel van deze nieuwe technologie voor de binnenlandse vrede en stelden zij vuurwapens grotendeels buiten de wet. Wapensmeden bleven slechts actief als vervaardigers van vogelverjagende propenschieters en jachtgeweren. Het is een gedachte die, geconfronteerd met de disruptieve technologie van de AI-bot, bij veel docenten de kop op zal hebben gestoken en niet alleen vanwege zorgen om fraude, maar ook uit een nu nog moeilijk precies onder woorden te brengen existentiële angst met betrekking tot het eigen beroep: kan ChatGPT niet gewoon verboden worden?

Het is slecht voor de schrijfvaardigheid van de studenten, er kan makkelijk mee worden gesjoemeld, en de onuitsproken maar luist klinkende aanklacht: het maakt ons overbodig. ChatGPT en aanverwanten hebben het ooit onaantastbaar geachte binnendomein van de geesteswetenschappen overgeleverd aan Big Tech. Allemaal waar in meer of mindere mate, maar hoe erg is het nu helemaal als studenten niet meer zelf schrijven omdat een AI-bot dat nu adequaat voor ze doet? En fraude plegen met ChatGPT? Ach, wie wil valsspelen deed en doet dat toch wel. Met de

wetenschap dat we eventueel overbodig zijn kunnen zeker geesteswetenschappers prima leven – methodologische twijfel is het eufemisme dat we hier meestal voor inzetten.

Toch laat dat vroeg zeventiende-eeuwse Japanse besluit om het geweer in de ban te doen me niet los. Dat heeft niet zoveel te maken met de hierboven gedebiteerde punten, maar alles met de door mij ook proefondervindelijk vastgestelde notie dat schrijven denken is. Of veeleer dat denken schrijven is.

Ik weet niet of dit ook voor anderen geldt, maar ik denk normaliter niet. Ik leun op reflexen en aangeleerde gedragspatronen

‘Ik weet niet of het ook voor anderen geldt, maar normaliter denk ik niet’

om me in het dagelijks leven staande te houden. Er is strikt genomen maar één moment dat ik denk en dat is als ik schrijf. Deze column is daar een prima voorbeeld van. Pas op het moment dat ik begin te typen (of, als ik me bijzonder ouderwets voel, mijn vulpen op het papier zet), begin ik te denken en krijg ik enig idee wat mijn column gaat behelzen en waarom. Argumenten krijgen eerst fysiek gestalte, in de aanslag van de letters op mijn toetsenbord, en daarna pas in abstracte vorm in mijn hoofd. Vandaar wellicht dat ik nog steeds een nostalgische typist ben: ik wil terug naar de typemachine, alwaar het na elke zin omhalen van de regelverzethaak een aangename punctuatie in het denkproces markeerde. Het melodische krassen van een vulpen op goed papier is een acceptabele Ersatz hiervan. Zo schenkt denken me een soort innerlijke vrede. Denken is voor mij een fysiek proces, waarbij het aanslaan van toetsen even belangrijk is als het vormen van gedachten. Het uitbesteden van dit proces aan een AI-bot (of aan wat of wie dan ook) zou mijn mogelijkheid tot denken ernstig beperken en uiteindelijk fnuiken. Ik vermoed dat ik niet de enige ben voor wie dit zo werkt.

Toch maar ChatGPT in de ban doen dan? Laten we even teruggaan naar de zeventiende-eeuwse shōguns uit Tokio toen het nog Edo heette: ondanks de bewezen superioriteit van een leger met vuurwapens, werden deze grotendeels verboden omdat de gevolgen van deze nieuwe technologie niet te overzien waren en de duurbevochten binnenlandse vrede niet in gevaar mochten brengen. Een mooie parallel met onze innerlijke vrede lijkt binnen bereik. Maar tegelijkertijd weten we ook – mede dankzij de herinvoering van het Nederlandse ‘geweer’ (‘gebeuru’ is niet voor niets een Nederlands leenwoord in het Japans) – dat 250 jaar vrede werd opgevolgd door virulent imperialisme, mét geweren en al wat dies meer zij. Verbieden van technologie die er al is kan blijkbaar niet duurzaam en preventief ingrijpen in onderzoek is ook zoets. Hier voor ons de zondvloed.

Remco Breuker is hoogleraar Koreastudies

Gezocht: dwarsliggers én kiezers

Op welke studentenpartij uit de universiteitsraad moet je deze week stemmen? Mare spitte de programma's door (en was daar soms wel héél snel klaar mee).

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN EN MARK REID
FOTO TACO VAN DER EB

Het is tijd voor de treurigste verkiezing van het jaar: die voor de studentengeleding van de universiteitsraad. Niet omdat er onbelangrijk werk wordt verricht. Integendeel, via de raad praten studenten rechtstreeks met de top van de ivoren toren, nemen het op voor dakloze internationals, protesteren tegen onmogelijke inschrijfsystemen en pleiten voor ruimhartigere herkansingen.

Het is de opkomst die tragisch is. Vorig jaar bracht slechts een magere vijftien procent van de studenten een stem uit. Het is een landelijk probleem: ook op andere universiteiten en hogescholen is de opkomst zo laag dat de Onderwijsinspectie vorig jaar waarschuwde dat de medezeggenschap dreigt op te drogen. Zelfs onderwijsminister Robbert Dijkgraaf riep onlangs op om te gaan stemmen. Dit zijn dus bestuurders die vragen om dwarsliggers (of een ‘spiegel’, zoals Leidse vicevoorzitter Annetje Otow het liever verwoordt). Chapeau dus, voor de studentkandidaten op de lijsten. Maar om te kunnen kiezen, moet je wel weten of én wat er te stemmen valt, dus spitte Mare de verkiezingsprogramma's door. En daar waren we bij sommige partijen wel héél snel klaar mee.

Eerst wat kleine aardverschuivingen in het speelveld van de Leidse partijen: Belang van Omar doet na het 'kiezersbedrog' van vorig jaar niet meer mee en oudgediende csl hief zichzelf een paar weken geleden op. Het is afwachten wat er met de vrijgekomen zetel gaat gebeuren. De vijf overgebleven partijen hebben er blijkens hun lachende hoofden op social media in ieder geval zin in. Waar de ene partij tientallen pagina's vult met standpunten en uitleg (LVS en DSP), houdt de andere het bij een summier lijstje op Insta (ONS) of updatet bijna halverwege de verkiezingsweek pas de website (LSP). Maar soit, bij elkaar hebben alle partijen toch behoorlijk wat opvattingen over tentamens inzien, internationalisering en online onderwijs.

LVS: geen proctoring, meer aandacht studentenwelzijn

In hun zeer uitgebreide verkiezingsprogramma opent Lijst Vooruitstrevende Studenten (LVS) met een pleidooi voor meer structurele aandacht voor studentenwelzijn. De universiteit besteedt hier weliswaar aandacht aan, maar volgens LVS gebeurt dat te veel op incidentele basis tijdens kortlopende wellbeing-evenementen. In plaats daarvan moet er structureel meer ondersteunend personeel komen. Ook moet de privacy van studenten beschermd worden door proctoring af te schaffen. Daar is LVS 'strikt tegen'. Internationale studenten kunnen op hulp rekenen van LVS. Zo moet hun integratie verbeterd worden met een breder aanbod van taalcursussen. Ook moeten Nederlands en internationale studenten meer kansen krijgen om elkaar te leren kennen, bijvoorbeeld in een universiteitsbreed buddyprogramma en door de introductieweken minder van elkaar te scheiden. Daarnaast moet de universiteit internationals voorlichten over het Nederlands huur- en arbeidsrecht. Als uniek punt wil LVS dat Campus Den Haag eigen medezeggenschap krijgt. De inspraak voor

de Haagse gebouwen is nu verdeeld tussen verschillende faculteiten en andere onderdelen van de universiteit. LVS wil één centrale medezeggenschap die over de Haagse campus gaat, mét inspraak voor studenten en medewerkers.

PBMS: fysiek onderwijs en gratis maandverband

PBMS richt zich nadrukkelijk op studenten van de bètafaculteit en aan het Leids Universitair Medisch Centrum. Die nadruk is niet per se terug te zien aan de partijstandpunten op de website, wat er wel staat is vrij algemeen. Digitaal onderwijs biedt veel flexibiliteit aan studenten, maar wat PBMS betreft blijft fysiek onderwijs de norm. En mocht er dan toch hybride onderwijs plaatsvinden, dan moet de universiteit één duidelijk platform gebruiken in plaats van een wildgroei aan apps en websites.

Hoewel PBMS zich afgelopen jaar in de universiteitsraad uitsprak tegen het 'veel te generieke' universiteitsplan over studentenwelzijn, maakt de partij zelf ook weinig woorden vuil aan wat er wel zou moeten gebeuren. Ze zegt alleen dat 'de universiteit de fysieke en mentale gezondheid van studenten moet bevorderen'. Wel zijn de beta's net als bij de vorige verkiezingen voor gratis maandverband en tampons in de toiletten van universiteitsgebouwen. Eens kijken of het plan er dit jaar wel doorheen komt, want DSP is nu ook voorstander. PBMS zegt weinig te merken van internationale ambities van de universiteit. Daarom wil de partij een concreet internationaliseringsplan met onder andere *digital international classrooms* in samenwerking met andere universiteiten. Ook moeten studenten die naar het buitenland willen betere voorlichting krijgen.

ONS: bulletpoints op Insta

Het samenvatten van lange verkiezingsprogramma's kost veel tijd, maar gelukkig maken som-

mige partijen het makkelijk. Zo ook de Ondernemende Studenten Leiden (ONS), die in plaats van een programma te publiceren een paar bulletpoints op Instagram heeft gezet. Twee van de drie beginnen met 'nadenken over' (duurzaamheid) en 'aandacht voor' (studentpsychologen), en ook bij de facultaire bulletpoints staan helaas weinig concrete ideeën. Goede bedoelingen alom, maar het leest als een missverkiezing met deelnemers die allemaal wereldvrede willen. Toch een paar krenten uit de pap: kandidaat Ben te Riele (nummer drie op de lijst) wil voor de bèta's een eetbare tuin en de Geesteswetenschappen kandidaten willen een betere kantine en de problemen met MyStudyMap oplossen. Verder maakt de ondernemende partij wel haar naam waar, want 'ontplooiing' (meer stages, meer vakken, meer praktijkervaring) staat hoog in de bulletpoints. Dat gezegd hebbende, ONS zijn zeker niet de enige partij die zich daar schuldig aan maakt.

LSP: meer digitaal gemak

De Liberale Studentenpartij (LSP) leek de liberale hands-offmentaliteit dit jaar een niveau hoger te hebben getild: de standpuntenpagina was aan het begin van de verkiezingsweek zo leeg dat we het integraal in dit artikel hadden kunnen plakken en dan nog niet aan ons minimale woorden-aantal waren gekomen. Gelukkig zette de partij dinsdag alsnog een paar standpunten online. De belangrijkste hangijzers zijn digitaal gemak: één geïntegreerd systeem voor Usis, Brightspace en MyStudymap, en de mogelijkheid om digitaal tentamens in te zien. Daarnaast stipt LSP per faculteit lokale problemen aan: een LU-kaartpunt dat geen LU-kaarten kan printen, korte openingstijden van kantines, en rijen voor de koffieautomaten.

DSP: weg met dubbele moraal

No double standards, zo vat de Democratic Stu-

dent Party (DSP) hun grootste knelpunt samen. De partij voor (en door) internationale studenten neemt het op voor de buitenlandse studenten in Den Haag.

En terecht: bij zowat ieder probleem blijken internationals dubbel zo hard te worden genaaid. Eenzaamheid? Studentverenigingen hebben nauwelijks buitenlandse studenten. Discriminatie? 'NO INTERNATIONALS (SORRY)' in kameradvertenties. Huisvesting? Groetjes vanaf de camping. Intussen pronkt de universiteit met haar internationale community. Van die hypocrisie moeten we af, vindt DSP, die pleit voor een socialmediabeleid zonder internationals als fotomodellen: *'The use of international students as models – especially those that are LGBT+, BIPOC, or belong to other marginalized groups – to promote the university ultimately commodifies the identities of these students while simultaneously ignoring the needs of them, creating a false image of the environment.'* Auw.

In het verkiezingsprogramma staan grote problemen (huisvesting, mentaal welzijn, duurzaamheid), soms ambitieuze oplossingen (een universitaire buslijn tussen Den Haag en Leiden), maar ook meer hapklare ideeën (waarom moet je altijd de nieuwste versie van een studieboek kopen?). Als enige studentenpartij geven ze ook aandacht aan de werkdruk van docenten op tijdelijke contracten, in plaats van te hameren op hybride onderwijs. Extra punten voor betrokkenheid.

Stemmen kan tot en met donderdag 20 april via de site van de universiteit. De uitslag wordt vrijdagmiddag 21 april bekendgemaakt.

Is er nu wel of geen sprake van verkapte loting bij psychologie?

Volgens de universiteitsraad is er bij de selectie voor de masters klinische psychologie sprake van een verkapte loting, en dat mag niet volgens de wet. Het college van bestuur bestrijdt die lezing. ‘We zien geen reden om in te grijpen.’

DOOR VINCENT BONGERS

Psychologie heeft voor vijf klinische mastertrajecten een numerus fixus. De masters van psychologie hadden voor de invoering van de capaciteitsbeperking het hoogste aantal aanmeldingen van de universiteit. De opleidingen konden de die enorme toestroom niet aan. Er zijn te weinig docenten om het onderwijs te geven en er zijn onvoldoende klinische stageplaatsen beschikbaar, zowel in de regio als landelijk.

De universiteitsraad adviseert elk jaar over alle aanvragen van capaciteitsbeperkingen. De raad was kritisch op de selectiemethode.

Studenten die de master willen volgen, moeten een motivatiebrief schrijven en er is een selectie met behaalde cijfers in de bachelor. Dat laatste punt is niet goed geregeld, vond de raad onlangs.

De studenten worden in drie categorieën ingedeeld als gevolg van hun cijfers: ‘onvoldoende’ betekent geen toelating, bij ‘voldoende’ wordt er geloot en bij ‘excellent’ volgt er directe toelating. Het probleem was volgens de raad dat studenten voor alle vakken een acht moeten staan om in de categorie ‘excellent’ te vallen.

En die zijn er nauwelijks, zei Bram Leferink op Reinink van studentenpartij ONS. ‘Je kunt in theorie cum laude slagen voor de bachelor, en alsnog niet in de categorie excellent vallen.’ Zo blijft volgens hem eigenlijk alleen de groep “voldoende” over. ‘De selectie is dus een verkapte loting en dat is niet de bedoeling. Het mag ook niet van de Wet op het hoger onderwijs, want er moeten twee selectiecriteria zijn.’

Volgens het college van bestuur ligt het echter anders en voldoet de selectie wel aan de wet. ‘Het is niet zo dat studenten een acht voor alle vakken in hun bachelor moeten staan om in de groep “excellent” te vallen’, zei rector Hester Bijl. Dat geldt alleen voor vakken die “van belang zijn” voor de master. Volgens Leferink op Reinink gold het wel voor alle vakken.

Het faculteitsbestuur van Sociale Wetenschappen wilde niet reageren op vragen van *Mare* over de selectie en speelde de kwestie door aan universiteitswoordvoerder Caroline van Overbeeke.

Zij laat weten dat de acht inderdaad alleen maar geldt voor bepaalde vakken die ‘zeer relevant zijn voor de master en daarmee een goede voorspeller voor studiesucces. Studenten met hoge cijfers voor deze vakken maken een grote kans om in de categorie “excellent” te komen.’

De grens van de acht is juist recentelijk ingevoerd om de selectie te verbeteren, aldus Van Overbeeke.

‘In 2022-2023 werd voor de specialisatie *clinical psychology* een capaciteitsbeperking gehanteerd. De grens voor “excellent” lag toen op een 7,5.’

Van de 401 aanmeldingen werden 162 kandidaten in eerste instantie geselecteerd. ‘De 90 beschikbare plaatsen zijn verdeeld over kandidaten uit de categorieën “excellent” en “voldoende”. Door de 7,5 werd maar liefst 90 procent van de plaatsen toegekend aan kandidaten uit de categorie “excellent”. Voor de overige plaatsen is toen geloot onder de kandidaten uit de categorie “voldoende”.’

Door een acht in te voeren is er juist wat meer ruimte gekomen voor de groep ‘voldoende’, en is de verdeling tussen de groepen evenwichtiger geworden. Bijl zag dan ook ‘geen reden om in te grijpen’, zei ze tegen de universiteitsraad. ‘Ik vind het lastig om als college iets te vinden van hoe je het beste selecteert voor een master psychologie. Ik volg dan ook wat de opleiding voorstelt.’

Opeens was er prikkeldraad

Tijdens haar veldwerk ervoer Elke Spiessens hoe de onderdrukking van Oeigoeren door de Chinese overheid werd opgevoerd. ‘Het is dystopisch. Je gaat twijfelen: gebeurt dit écht?’

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN
FOTO GILLES SABRIÉ/THE NEW YORK TIMES/ANP

De situatie voor de Oeigoeren in China was binnen een paar jaar zo drastisch verslechterd dat onderzoeker Elke Spiessens aan haar eigen waarneming twijfelde, toen ze in 2018 voor het eerst in drie jaar afreisde naar de provincie Xinjiang.

‘Het verschil was gigantisch. Ik kon met niemand meer praten, ook niet met mensen die ik al kende. Mijn contactpersoon, een professor op de universiteit, was al maanden vermist – nog steeds weten familie en vrienden niet waar ze is. Overal moest je door metaaldetectors. Bij parken moest je urenlang in de brandende zon staan voordat je naar binnen kon. Mannelijke Oeigoeren, van tussen de twintig en dertig jaar, werden voor mijn ogen continu gecontroleerd: hun telefoons, alles.

‘Elke verwijzing naar de islam was verwijderd: in de stad Turpan staat een beroemde minaret waarmee altijd werd gepronkt, en in de stad hingen daar mooie tekeningen van, maar daar was met rode verf overheen geschilderd. In mijn hotel mochten zelfs geen ansichtkaarten met een moskee erop meer worden verkocht.

‘In Kashgar, waarvan de oude binnenstad sinds 2009 wordt neergehaald en opnieuw opgebouwd met “traditionele” architectuur voor toeristen, waren in 2015 nog allemaal moskeeën – gecontroleerd, maar wel actief. In 2018 waren die afgesloten met kettingen. Minaretten waren afgebroken, sikkels weggehaald – behalve de moskeeën op de hoofdweg, waar toeristenbusjes met Chinezen langsrijden. Daar hingen allemaal posters van Xi Jinping. De boodschap is duidelijk: “Ja, er is hier lokale cultuur, maar het is onder controle.” Intussen werd de islam steeds meer als gevaarlijk gezien.

‘Het is dystopisch. Je gaat twijfelen: gebeurt dit écht? Maak ik het niet erger in mijn hoofd? Maar nee. Dit is gaande.’

Toen Spiessens tien jaar geleden aan haar onderzoek naar islamitische tradities bij Chinese Oeigoeren begon, was haar onderwerp nog zo onbekend dat ze talloze keren dezelfde kreeg: ‘Zijn er moslims in China?’

Ze wilde Oeigoeren interviewen over hoe ze hun tradities

Kinderen spelen voor een gesloten moskee in Kashgar, een stad in het zuidwesten van Xinjiang, 2019

‘Het belangrijkste wat ik kan doen, is zorgen dat feiten boven tafel komen’

behouden onder het Chinese beleid. De Communistische Partij – die fundamenteel atheïstische principes nastreeft – onderdrukte de islam niet, maar probeerde er een nationalistische pro-Chinese versie van neer te zetten.

‘Het was zo’n tegenstelling: de atheïstische partij, die tegelijkertijd de religieuze instituten beheert en probeert een soort moslimautoriteit te zijn’, zegt Spiessens. ‘Hoe zetten de Oeigoeren hun tradities voort terwijl de staat een beeld van de goede moslim probeert te propaganderen?’

Een gevoelig onderwerp, zei haar promotor, maar het kón.

Toen wel.

Binnen een paar jaar ging de situatie van slecht naar ronduit dramatisch. Anno nu zitten meer dan een miljoen Chinese Oeigoeren (en andere islamitische minderheden) in ‘heropvoedingskampen’, waar ze systematisch worden opgesloten, geïndoctrineerd en mishandeld. Getuigen vertellen over gedwongen sterilisaties en orgaan-donaties. Het is de grootste massa-opsluiting van een etnische minderheid sinds de Tweede Wereldoorlog.

‘Die kampen en de dreiging om afgevoerd te worden zijn de belangrijkste middelen om mensen angst aan te jagen, en dat werkt enorm’, zegt Spiessens. ‘In 2014 en 2015

durfden groepen op sociale media nog wel over politiek te praten – in kleine kring. Dat is nu niet meer mogelijk. Er worden letterlijk mensen bij gezinnen thuis geplaatst om ze in de gaten te houden.’

Spiessens moest haar onderzoek twee keer aanpassen: de eerste keer in 2015, toen ze tijdens veldwerk werd aangesproken door een mysterieuze Oeigoerse ‘gids’ die haar overal volgde. ‘Zelfs als we naar een andere stad waren, honderden kilometer verder, was hij er weer. Hij probeerde steeds uit te vinden wat ik daar deed, en mijn tijd te vullen met dingen die hij wel oké vond – zoals een monument dat door de overheid was neergezet. Ik was er officieel als toerist, want als onderzoeker gaan was onmogelijk.’

Toen op een station haar computer uit haar tas werd gehaald en doorzocht (‘Ik heb geluk gehad dat mijn foto’s en schriftelijk materiaal niet zijn ontdekt’), ging ze op zoek naar bronnen buiten Xinjiang. ‘Ik ben contacten gaan leggen met de Oeigoerse gemeenschap in Europa. Veel van hen hebben wel religieus onderwijs gevolgd in Xinjiang, dus ik kon veel informatie uit die interviews halen.’

Maar ook buiten China werd de druk opgevoerd. ‘Ik wilde ook naar de Oeigoerse gemeenschap in Turkije en Egypte,

maar dat liep spaak: er was een bomaanslag in Istanbul geweest waarvan Oeigoeren de schuld kregen, en mensen voelden druk. Ik kreeg berichten dat Oeigoeren in Egypte werden opgepikt door de Chinese politie. In Nederland en Duitsland durfden mensen ook geen contact meer te leggen, omdat hun familie werd bedreigd.’ Maar wat dan? ‘Centraal staat dat ik mensen niet in gevaar wil brengen, dus toen ben ik zelf weer naar Xinjiang gegaan.’

Toen ze de totale culturele crackdown met eigen ogen zag, veranderde haar onderzoek voor de tweede keer – ruim vier jaar nadat ze was begonnen. In plaats van Oeigoeren te interviewen, beschreef ze hoe het Chinese overheidsbeleid ten opzichte van de islam omsloeg. Ze promoveerde op 6 april.

Hoe kon het zo snel escaleren? ‘De dreiging van Oeigoers terrorisme werd in 2013 opeens heel prangend door een aanslag in 2013 in Beijing, en een mesaanval in Kunming in 2014. De partij kreeg zo de kans om terrorisme hoog op de agenda te zetten. In 2014 begon de “People’s War on Terror”. Dat was een duidelijk omslagpunt.’

In 2016 werd Chen Quanguo gouverneur van Xinjiang. Hij werd overgeplaatst uit Tibet. ‘Hij is degene die ook daar zo’n streng controleapparaat heeft ingezet’, zegt Spiessens.

Chen voerde ook in Xinjiang een geavanceerd systeem in met de beruchte heropvoedingskampen en allerlei technologie die in de jaren ervoor was voorbereid. ‘2013 tot 2014 was een belangrijk kantelmoment. Het verzamelen van biodata, het invoeren van een *green card* zodat mensen minder mobiel werden: die instrumenten zijn toen bedacht. Maar in 2016 heeft de nieuwe gouverneur ze diepgaander geïmplementeerd en uitgebreid. Ook dat is een verklaring voor de omslag: technologisch kán het.’

China was vanaf de jaren tachtig juist relatief tolerant ten opzichte van religie. De communistische partij zette zich af van de religieuze onderdrukking tijdens de Culturele Revolutie, en richtte zich op economische ontwikkeling. Maar onder Xi Jinping wijkt de partij daar nu van af. ‘Lang was het idee dat religie vanzelf verdwijnt als het land economisch groeit. Maar nu legt Xi de nadruk op het gevaar: het geloof verdwijnt niet, religieus extremisme neemt juist toe. Dat noemt hij de “Nieuwe Situatie”. De tolerantie van het eerdere ambigue beleid is niet meer mogelijk. Dat hangt samen met Xi’s totalitaire en autoritaire regime.’

Overal in China zijn de teugels strakker aangetrokken, zegt Spiessens, maar nergens moet de bevolking het zo ontgelden als in Xinjiang. ‘De Oeigoeren waren lang een speciaal geval, met een grote vraag om behoud van eigen identiteit en taal. Dat werd een bedreiging voor het nationalisme van Xi.

De overheid heeft de bedreiging van het islamitisch terrorisme dat na 9/11 leefde heel erg uitgespeeld om onderdrukkend beleid te rechtvaardigen. In de jaren negentig bestond dat nog niet: er waren wel protesten en incidenten, maar die werden toen niet geprofileerd als islamitisch terrorisme. Het is een *selffulfilling prophecy*: nu zijn er wel Oeigoeren die meedoen met globaal islamitisch terrorisme, maar dat is een probleem dat de overheid zelf heeft gecreëerd.’

Tijdens haar bezoek in 2018 keerde ze terug naar een lokaal restaurant, waar een kennis haar drie jaar eerder naartoe had gebracht. ‘Destijds kwamen er veel lokale Oeigoeren samen en kon je nog echt Oeigoers eten. “Dit is de laatste plek waar we onszelf kunnen zijn”, zeiden ze. Nu was het omringd door prikkeldraad en moest je door een metaaldetector. Binnen zaten alleen maar Han-Chinezen.’

Wat doe je dan, als onderzoeker in een dystopie? ‘Ik had een paar maanden nodig om het besef te verwerken dat het zo heftig was geworden. Ik heb ermee geworsteld. Je bent onderzoeker, geen activist. Het voelde egoïstisch om daarheen te gaan om mijn onderzoeksvraag te beantwoorden. Maar de beste manier is zorgen dat feiten boven tafel komen. Het leveren van neutrale informatie is het belangrijkste wat ik kan doen.’

Elke Spiessens, *China’s Islam in Xinjiang: from functionalization to elimination*. Promotie was 6 april

Wat hadden we dan moeten doen?

Nederlandse militairen worden opgepikt door een Britse Chinook-helikopter. Foto Defensie

Welke lessen zijn er te leren van de Nederlandse missie in Afghanistan? Martijn van der Vorm was er destijds bij en probeert die vraag in zijn proefschrift te beantwoorden. 'Het is heel zuur dat een generatie die zag hoe het beter kon, nu terug bij af is.'

DOOR VINCENT BONGERS

We hebben goede dingen proberen te doen, maar we zijn met de neus op de feiten gedrukt', zegt Martijn van der Vorm (41), die als inlichtingenofficier deel uitmaakte van Task Force Uruzgan, de Nederlandse militaire operatie in de Afghaanse provincie Uruzgan tussen 2006 tot en met 2010. 'De westerse wereld heeft met al haar middelen maar een beperkt effect gehad op het land en de politieke verhoudingen.' Historicus en landmachtofficier Van der Vorm (nu majoor, toen luitenant) schreef een proefschrift over de lessen die de Nederlandse en Britse militaire organisaties leerden in Uruzgan en de provincie Helmand, en wat er vervolgens met die kennis gebeurde. De missie bleek vaak een oefening in aanpassen te zijn: de omstandigheden veranderden voortdurend en daar moesten de Nederlandse militairen op reageren. 'De troepen waren goed tactisch voorbereid om het gevecht van een zichtbare tegenstander te kunnen winnen. In het begin gingen de vijandelijke strijders ook het gevecht aan. Dat leidde tot grote verliezen aan hun kant. Maar de tegenstander is natuurlijk niet dom, past zich aan en gaat op zoek naar zwaktes. We kregen te maken met een guerrilla-oorlog en een vijand die het gevecht vermijdt. Tijdens mijn uitzending hebben we

dan ook nauwelijks een strijder gezien.' De Nederlandse militairen kregen vooral te maken met aanslagen met zogeheten *improvised explosive devices* (IED's), zoals bembommen, die veel slachtoffers maakten. 'Je leert wel heel snel op dat gevaar in te spelen. Zowel in Afghanistan als Irak ontstond een wapenwedloop tussen westerse troepen en de tegenstander.' In eerste instantie was de ontstekers met een draad verbonden aan de bom, die door een in de buurt verscholen strijder tot ontploffing werd gebracht. 'Dan is het wachten tot er een voertuig voorbij rijdt en dan druk je op de knop. Maar we leerden al snel beter zicht te krijgen op de draden. Die waren vaak verstopt op dezelfde plekken in het terrein, zoals irrigatiekanalen.' Uiteraard kwam er een reactie. 'De aanslagplegers gingen mobieltjes op bommen plakken en gebruikten een andere telefoon om op grotere afstand de zaak te laten ontploffen. Onze tegenster was om zogeheten *jammers* in te zetten die het signaal van telefoons verstoorden. Die hadden we in het begin niet, maar onze bondgenoten wel. Deze stoorzenders zijn toen snel aangekocht. Je moet ze wel goed afstemmen, want anders hebben ze ook effect op de eigen radiocommunicatie.' De militairen hadden ook voertuigen nodig die beter

Martijn van der Vorm in Uruzgan

bestand waren tegen bembommen, waarvan de druk voornamelijk de onderkant verwoest. 'Eerst reden we rond in wagens die aan de voor- en zijkanten waren bepantserd. Die waren geschikt voor een andere strijd, bijvoorbeeld tegen de Russen. Inmiddels rijden ze ook daadwerkelijk in Oekraïne rond, gedoneerd door de Nederlandse overheid. De Bushmasters die vervolgens zijn gekocht, hebben een V-constructie aan de onderkant waardoor de kracht van een explosie wordt verspreid. De schade is dan minder groot. Als die voertuigen er niet snel waren gekomen, waren er meer slachtoffers gevallen. Al kun je dat ook niet helemaal voorkomen, zoals helaas is gebeleden.' Volgens Van der Vorm had de landmacht in Uruzgan een tekort aan goed getrainde inlichtingenofficieren. 'Het inlichtingenproces van de landmacht was van origine vooral ingericht om te kijken naar de Russische troepen waren en hoe die in een conflict zouden optreden.' De omstandigheden vroegen echter om een compleet andere benadering. 'Want wat was nu het conflict: de Taliban tegen de rest van de bevolking? Nee, er speelde veel meer. Er waren allerlei sluipende politieke, culturele en religieuze conflicten tussen dorpen, stammen en krijgsheren.' Daardoor werden westerse troepen soms voor het karretje van lokale *warlords* gespannen. 'Zo'n krijgshere zei dan: 'Ik leid jullie naar Talibanstrijders.' De westerse troepen vielen die dan aan en dan bleek het om troepen van een rivaliserende krijgshere te gaan die weinig te maken had met de Taliban. Je hebt er dan wel een vijand bij die ook op jou kan schieten. Het was heel lastig om de omgeving te doorgronden.' De missie draaide om meer dan vechten alleen. 'Het was de bedoeling om de bevolking voor ons te winnen door economische projecten op te zetten en scholen te bouwen. Je probeert met informatieoperaties duidelijk te maken waarom je daar bent en wat je wil bereiken. Het is echter heel moeilijk om te meten wanneer die boodschap beklijft. Een folder uitdelen in een Afghaans dorp is natuurlijk niet voldoende, nog los van de vraag of de mensen daar kunnen lezen.'

Het probleem was alleen dat de militairen óók die verbindende taken moesten uitvoeren. 'Er waren zogeheten provinciale reconstructieteams om deze ontwikkelingsstaken op zich te nemen. Maar zo'n team was niet ingebed in de landmacht. Er was geen eenheid die daarvoor uitgerust en opgeleid was. Hoe moet je als bestuurs- ondersteuner functioneren? Of als ontwikkelingswerker? Dat stond bijna haaks op de normale taken die deze militairen hadden. Toch zijn we dat gaan doen. 'Je probeerde die kennis vervolgens ook te delen met je opvolgers. Daar zaten haken en ogen aan, omdat de verbinding met Nederland niet optimaal was. Eenmaal terug in eigen land ging je weer vooral je normale taken doen. Er is ook geen specifiek centrum dat die kennis opslaat en doorgeeft.' Zowel het Nederlandse als Britse leger is er niet in geslaagd om de in Afghanistan opgedane kennis en ervaringen goed op te slaan en te verwerken, stelt Van der Vorm vast. 'Er is wel een professioneel inlichtingenkorps gekomen binnen de landmacht waar al deze nuances aan bod komen. Dat is een lichtpuntje.' Het was verder beter geweest als er meer specialisten van buiten de landmacht een rol hadden gespeeld. 'In de eerste jaren hadden we drie burgers in de hele Task Force

'Tijdens mijn uitzending hebben we nauwelijks een strijder gezien'

van 1500 personen. Later kwamen er wel meer burgers bij en ging het om 13 personen zoals diplomaten.' De krijgsmacht heeft veel geleerd en veel aanpassingen gedaan tijdens de missie maar uiteindelijk waren die niet zo relevant, legt Van der Vorm uit. 'Want de onderliggende politieke en culturele processen in Afghanistan hebben we niet voldoende kunnen beïnvloeden. Dat is wel duidelijk aangezien Afghanistan weer geheel in handen is van de Taliban.' Van der Vorm noemt dat 'frustrerend, al kwam het niet als een verrassing. Wat hadden we anders moeten doen? Er was niet genoeg steun vanuit de samenlevingen in het Westen om daar tot in lengte van dagen te blijven. Het is heel zuur dat je een generatie Afghanen uitzicht hebt geboden op hoe het beter kan, en het dan zo afloopt. Er kwamen opleidingen, meisjes gingen naar school. Die zijn terug bij af.' De ervaringen in Afghanistan zijn ook zeker niet zaligmakend als het om militaire kennis gaat. 'Dit was de meest intense missie sinds de Koreaanse Oorlog (1950-53). Dat heeft altijd impact, en wordt meegenomen in oefeningen. Het is echter belangrijk om goed in te schatten welke lessen relevant blijven voor de toekomst. 'Je moet ook weer bepaalde zaken afleren. De aanpak in Uruzgan is natuurlijk anders dan wat je bijvoorbeeld nu in Oekraïne zou doen. 'In Afghanistan stapten militairen bij een kruispunt uit hun voertuig om te kijken of er geen bembommen ergens waren verstopt. In Oekraïne moet je dat niet doen. Als je daar stilstaat op een weg, ben je gezien, want dan nemen de Russen je meteen onder vuur. Daar moet een militair zich zo goed mogelijk verstoppen, vervolgens zo hard mogelijk klappen uitdelen, en daarna pas vragen stellen.'

Martijn van der Vorm, *The Crucible of War*. Dutch and British military learning processes in and beyond southern Afghanistan. Promotie was 19 april

Het klinkt heel cru, maar de missie ging door

Op 18 april 2008 werd een Nederlands militair voertuig in Uruzgan getroffen door een bembom. Mark Schouwink en Dennis van Uhm, de zoon van de toenmalig Commandant der Strijdkrachten generaal Peter van Uhm, kwamen bij de explosie om het leven. Twee anderen raakten zwaar gewond. In totaal kwamen er 25 Nederlandse militairen bij de missie om. 'Het incident had een grote impact op ons', zegt Martijn van der Vorm, die destijds in Kamp Holland verbleef. 'Het gebeurde om iets na half acht 's ochtends. Je staat er echt bij stil en probeert er voor elkaar te zijn. Maar om acht uur hadden we altijd de meeting van de *battle group staff*. Die ging gewoon door: er zijn immers nog eenheden actief buiten de muren, die operaties lopen nog. 'Wat je zag was dat iedereen juist enorm gefocust was om dat goed af te handelen. Tegelijkertijd werd het afscheid van gesneuvelden voorbereid. Alles wat je moest doen, deed je nog intenser.' Maar uiteraard ging de missie gewoon door. 'Dat klinkt heel cru, maar de volgende dag moeten er weer eenheden de poort van Kamp Holland uit.'

Scanners worden snaaiers

Door de introductie van zelfscankassa's in supermarkten wordt veel gestolen. Twee dieven vertellen hoe ze te werk gingen; een werd gepakt. En de manager van de Hoogvliet zegt heimwee te hebben naar de caissière. 'Studenten maken er een sport van.'

DOOR LORENZO GERRITSEN
ILLUSTRATIE SILAS.NL

Een enkele keer als psychologiestudent Thomas* buiten de supermarkt zijn kassabon checkte en zag dat hij al zijn boodschappen had betaald, dacht hij teleurgesteld: 'Shit, ik had weer geld kunnen besparen!'

Normaal gesproken bespaarde hij namelijk rond de 25 euro per week. Gewoon, zegt hij, door te stelen bij de zelfscankassa. 'Het voelde bijna zonde om het niet te doen. Zeker als het zo makkelijk is.'

Volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek is hij niet de enige: in 2022 steeg winkeldiefstal met meer dan dertig procent ten opzichte van het jaar daarvoor. Veel retaildeskundigen verklaren de enorme stijging door de massale opkomst van zelfscankassa's in de supermarkten.

'Een strategie om te stelen was nooit nodig', zegt Thomas. 'Als medewerkers je controleren, pakken ze meestal alleen de bovenste producten uit je tas. Vinden ze toch iets, dan zeg je simpelweg dat je het vergeten was om te scannen. Nadat je die producten had betaald, kon je weer verder. Ik had niet het gevoel dat het hen ook boeide.'

Dat stelen zo makkelijk is, ervaaarde ook Mark*, die nota bene is afgestudeerd op Economic en Consumer Psychology. 'Wij werden nooit gecontroleerd', zegt hij. 'Ik stal maar een paar keer per maand speciaalbieren voor een spebi-avond met een vriend. Je betaalt relatief veel voor een speciaalbiertje, terwijl het voelt alsof je er weinig voor terugkrijgt. Bij normale boodschappen koop ik alleen budgetmerken. Ik vond het daardoor het risico niet waard om het onbetaald mee te nemen en gepakt te worden voor een blikje tomatenpuree van zestig cent.'

Mark had, in tegenstelling tot Thomas, wél een tactiek. 'Wij hadden zes unieke speciaalbiertjes uitgekozen en van elk namen we er twee. We scanden de helft en deden die gelijk in een tas. Zodra er een steekproef was zeiden we dat we de andere helft apart wilden betalen.'

Het stelen werd uiteindelijk een gewoonte, zegt Thomas. 'Ik heb nooit een schuldgevoel gehad. Ik zou me eerder schuldig tegenover mezelf voelen als ik het niet deed. De Albert Heijn zou die drie euro echt niet missen met hun hoge winsten.'

'Tegenover een caissière zou ik me schuldiger voelen', zegt Mark. 'Het is dan veel persoonlijker en stelen lijkt me dan heel *awkward*. Bij de zelfscannodigen ze je bijna uit.'

Tegenover zijn vrienden toonde hij wel berouw. 'Zij vonden dat het moreel niet goed was. Ze zeiden tegen mij dat er ook andere manieren waren om tegen de woekerwinsten te protesteren. Een van mijn beste vrienden was er heel erg fel op tegen. Dat vond ik vervelend om te horen en knaagde ook echt aan mij.'

*De namen van Thomas en Mark zijn gefingeerd, hun echte identiteit is bij de redactie bekend

Winkeldiefstal in cijfers

Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek is winkeldiefstal in 2022 met meer dan 30 procent gestegen ten opzichte van 2021. Ook al hou je rekening met de coronamaatregelen is het een forse toename in zowel procentuele als absolute cijfers. Dat is opmerkelijk, omdat er een daling te zien was in het aantal gemelde winkeldiefstallen sinds 2015.

De consequenties hangen af van 'de aard en omvang van de diefstal', laat een politiewoord-

voerder weten. 'Een supermarktmanager kan bepalen dat de zaak afgedaan is met een civiele boete en een winkelverbod. Als de politie wordt ingeschakeld kan de zaak leiden tot een reprimande of zelfs een strafrechtelijk vervolg door het Openbaar Ministerie. Zij doen dan een uitspraak op basis van leeftijd, grootte van de diefstal of recidive. In het ergste geval kan het leiden tot een strafblad of een taakstraf.'

'Ze nodigen je zowat uit. Ik voel me bijna schuldig als ik niet steel'

Politologiestudent Floortje Slimmens werkt als zelfscanmedewerker bij de Albert Heijn XL in Leiden. Ook zij merkt dat er veel gestolen wordt bij de zelfscankassa. Elke shift komt ze mensen tegen die iets vergeten te scannen. 'Het lastige is dat het officieel pas winkeldiefstal is als je de poortjes uitloopt. Als je daarvoor mensen betrapt, doen ze meestal of het een ongelukje is. Ik hoor altijd dezelfde smoezen, zoals "Sorry! Dat ben ik vergeten" of "Oh, ik dacht dat ik dat gedaan had". Ik geloof de meeste mensen niet. Zelfscan is niet iets wat nieuw is. Het bestaat al jaren en overall hangen de regels uitgelegd. Niemand gaat natuurlijk toegeven dat ze van plan waren om te gaan jatten. Maar ik kan meestal niet meer doen dan ze alsnog laten betalen en laten gaan.'

Dat het erger wordt, merkt Slimmens ook aan de maatregelen die de supermarkt neemt om diefstal tegen te gaan. 'Een steekproef is van enkele producten scannen naar twaalf producten gegaan. Bij kleine boodschappen scan je hierdoor tegenwoordig bijna alle producten van de klant.'

Volgens haar reageren mensen erg onbegripvol op die uitgebreide controles. 'Ze zijn er ook van overtuigd dat wij de steekproeven bewust uitkiezen. Soms beginnen ze te schreeuwen: "Waarom ik weer? Ik ben geen dief!" Wij hebben nu ook *banners* hangen met het verzoek of klanten respectvol kunnen zijn. Ik snap de frustratie, omdat de zelfscan bedoeld is voor snelle boodschappen. Het voelt dan natuurlijk gek als wij alles opnieuw moeten scannen.' Wat doet ze bij een heterdaad? 'Ik hoef gelukkig nooit het zware werk te doen, maar geef het door aan een leidinggevende die het afhandelt. Ik blijf het wel spannend vinden om iemand erop aan te spreken. Ze kunnen natuurlijk agressief worden.'

Naast heftigere controles huurt de supermarkt nu ook bewakers in om het personeel te ondersteunen. 'Wij weten niet wanneer zij werken en de klanten ook niet. Zij kijken meestal mee op camera's en wachten tot de dieven de winkel verlaten. Een keer opende ik de winkelportjes voor een jongen die zei dat hij geen boodschappen had. Buiten de poort pakten de bewakers hem en bleek dat hij bakjes sushi in zijn jas had verstopt.'

'Als je nu buiten de poorten gepakt wordt bellen wij standaard de politie', zegt Slimmens. 'Ik heb wel eens een shift van drie uur gehad waarin de politie zes keer langskwam, echt bizar. Ik vind het ook steeds een big deal als twee mannen in een politiepak iemand wegvoeren.'

Ook Thomas liep tegen de lamp. 'Bij de Hoogvliet had ik dertig procent niet gescand. De manager werd erbij gehaald en die vertelde mij dat ze helaas de politie gingen bellen. Hij zei dat ze vandaag extra controleerden en dat ik de twintigste persoon was die ze gepakt hadden.'

Die Hoogvliet-manager was Joey Groenenberg. 'Gemiddeld betrappen wij zes personen per dag', zegt hij. 'Studenten maken er een sport van. Ik hoor dat ze soms in studentenhuizen bijhouden hoeveel euro ze al gestolen hebben.' Groenenberg snapt deels waarom de studenten stelen aantrekkelijk vinden. 'De prijzen zijn natuurlijk gestegen. Vlees, bier en cosmetica worden het meest gestolen. Het zijn eenmaal mindere tijden en studenten proberen hun luxe leven te behouden. Maar als je meer op je budget let, hoef je ook niet te stelen.'

Het liefst zou de supermarktmanager de ouderwetse rijkassa's zien terugkomen. 'Ik denk dat er bij normale kassa's minder gestolen wordt. Je bent dan ook verplicht om alles op de band te leggen en de caissière kan elke klant controleren. De salariskosten wegen naar mijn idee op tegen het aantal producten dat wordt gestolen. Helaas wil het hoofdkantoor de zelfscankassa's behouden.'

Daarom ligt de nadruk nu op preventie, zegt hij. 'De Hoogvliet verhoogt het aantal steekproeven én het aantal producten dat daarbij wordt gescand. We zijn ook sneller geneigd om de politie te bellen. Wat veel studenten niet weten is dat het grote gevolgen kan hebben voor hun toekomst. Je krijgt ten eerste een winkelverbod en een civiele boete van 181 euro. Het verbod handhaven we door je gegevens in een map te bewaren en de meeste gezichten worden ook herkend door kassamedewerkers.'

Daarnaast krijgen daders een reprimande. 'Dat is geen strafblad, maar een soort aantekening dat je geregistreerd staat bij de politie. Ik heb een keer een rechtenstudent gehad die toen in mijn kantoor helemaal in elkaar stortte. Een aantekening kon voor hem slechte gevolgen hebben voor toekomstige sollicitaties bij advocatenbureaus.'

Voor Thomas was zo'n reprimande genoeg om te stoppen. 'Nadat de politie gearriveerd was, zeiden ze dat ik het recht had om te zwijgen en ik bij een volgende keer een strafblad kreeg. Toen wist ik pas hoe serieus het was. Sindsdien steel ik niet meer. Ik wil later klinisch psycholoog worden, en met een strafblad gaat dat lastiger.'

Mark is ook uiteindelijk met pensioen gegaan als winkeldief. 'Ik heb nu een vaste baan, dus voelt het stom om voor kleine bedragen te gaan stelen. Het was vroeger ook leuker, want ik had nog een meer puberaal brein. De spanning was een extra motivatie om het te doen.'

'Ik dacht dat ik nooit gepakt kon worden', zegt Thomas. 'Ik had ook nooit nagedacht over de mogelijke gevolgen. Ik had het gevoel dat ik er altijd weg mee kon komen. Achteraf is dat dus niet zo. Nu moet ik elke keer aan mijn vrienden uitleggen waarom ik de Hoogvliet niet in mag.'

Wethouder blijft positie van student-beheerders kritisch volgen

Het bestuur van de gemeente houdt de vinger aan de pols of de werksituatie van internationale studentbeheerders, de zogeheten resident assistants, verbetert.

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN

Dat zei wethouder Fleur Spijker na vragen van de Christenunie en Studenten voor Leiden in de gemeenteraad.

Gemeenteraadslid Pieter Krol (CU) stelde vorige week vragen tijdens de commissievergadering Werk en Middelen, naar aanleiding van een artikel in *Mare* over de studentbeheerders van internationale studentenhuizen, de zogeheten *resident assistants* (RA's).

In ruil voor honderd euro korting op de huur en het recht om langer dan een jaar in het gebouw te mogen blijven, kregen de RA's zeer veel verantwoordelijkheden, zoals het opbreken van lockdownfeestjes en het monitoren van de mentale gezondheid van hun huisgenoten. Dat leidde soms tot gevaarlijke situaties.

'De universiteit heeft - gelukkig - een aantal veranderingen in gang gezet en taken overgeheveld aan Duwo', zei Krol. 'Echter, over de werklust van de studentbeheerders, mogelijke boetes en dreiging van verlies van een dak boven je hoofd wordt geen duidelijkheid gegeven.'

Het CU-raadslid vroeg of wethouder Fleur Spijker onder andere of het college van B&W hierover in gesprek gaat met de universiteit, en of ze meer kan doen om de werkveldigheid van de studentbeheerders te beschermen.

'Het college vindt de situatie die wordt geschetst en de taken die opgelegd zijn ook buiten proportie', aldus Spijker. Toch is er volgens de wethouder 'geen acute noodzaak voor een apart gesprek'.

'Uit het artikel begrijpen we dat de situatie al is veranderd, en de huidige RA's geven aan dat de taken en vergoeding meer in balans zijn. Ook wordt de taakomschrijving deze maand nog geactualiseerd, begrijpen wij.'

Wel gaat het college tijdens 'periodieke overleggen' met Duwo en de Universiteit Leiden 'explícit aandacht vragen' voor hoe de situatie op dat moment is. 'Dat kan ik u in ieder geval toezeggen.'

'Laat ik vooropstellen dat het college deze signalen erg serieus neemt', zei ze. 'Maar laat deze situatie eerst bij de verantwoordelijke partijen, en geef ze de tijd om de geplande wijzigingen door te voeren. Komen er vervolgens alsnog negatieve signalen, dan zullen we sowieso het gesprek aangaan.'

Abonneer je ook op onze nieuwsbrief

Om het verleden te begrijpen, kijken we te weinig onder de zeespiegel, vindt hoogleraar onderwaterarcheologie Martijn Manders. 'Van de 63.000 Rijksmonumenten bevinden zich er slechts negen onder water. Dat kan niet kloppen.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Vaker onder water kijken

'Archeologen zijn de bemiddelaars van kennis, kijken constant naar verbeteringen die ons dichterbij ons verleden en tegelijkertijd dichterbij de toekomst brengen', zegt Martijn Manders. 'Maar onderwaterarcheologie wordt toch altijd als een soort rariteit gezien.'

En dat is onterecht, vindt de bijzonder hoogleraar onderwaterarcheologie en maritiem erfgoedbeheer, die maandag zijn oratie hield. 'Nederland bestaat voor tweederde uit water. Toch bevinden van de 63.000 rijksmonumenten die Nederland heeft, slechts negen zich onder water. Dat kan toch niet kloppen. Het is vaak niet duidelijk waarom iets een rijksmonument is, omdat we niet bepaald hebben wat daarvoor precies de criteria zijn. Benoemen we iets omdat het belangrijke momenten in de Nederlandse geschiedenis vertegenwoordigt, of omdat het kwetsbaar erfgoed is dat extra bescherming behoeft? Of zijn het locaties die ons sociaal en cultureel binden?'

Het cultureel erfgoed onder water 'wordt enorm bedreigd', zegt Manders, 'door windmolenparken, activiteit op zee, natuurlijke erosie, klimaatverandering en de daardoor veranderende zuurgraad van het water en rovers. Er zijn veel mensen actief in de onderwaterwereld, ook omdat het spannend is. Naast commerciële bergers die wrakken op grote schaal leeghalen zijn er ook duikers die souvenirs meenemen. Dat is op zich niet erg, maar wel als dat meer dan honderd keer en soms zelfs duizend keer gebeurt.'

Daarom is er bescherming nodig, zowel juridisch als fysiek. 'Je zou scheepswrakken kunnen afdekken met speciaal gaas, waardoor ze zichzelf weer ingraven in zand. Schepen worden aangetast door omgevingen waar zuurstof is. Want waar zuurstof is, is leven. De diepste delen van de Zwarte Zee bevatten geen zuurstof. Daar zijn schepen uit de Romeinse tot Byzantijnse tijd die nog heel goed bewaard zijn gebleven.' Onderwaterarcheologie is een kostbare aangelegenheid. Volgens de onderwaterarcheoloog kost een dag duiken op zee al snel 10.000 euro. 'Er zijn in Nederland veel regels waar je aan moet voldoen als je professionele onderwaterarcheologie bedrijft. Zo heb je een relatief duur schip nodig, duikapparatuur en natuurlijk duikers. Als we dieper duiken dan 15 meter, hebben we ook nog een decompressietank en nog meer gespecialiseerde apparatuur nodig. Dan stijgen de prijzen al snel naar 20.000 euro per dag of zelfs meer.'

'En dan heb ik het nog niet eens over schepen die op 100 meter diepte liggen. Het is bijna onbetaalbaar om duikers zulke diepten in te sturen. Het voordeel is dat die schepen vaak erg stabiel liggen.' Het onderzoek wordt voornamelijk met camera's uitgevoerd. 'Je moet je voorstellen dat er dan iemand in zo'n hok zit met een joystick, als een soort gamer, terwijl er allemaal wetenschappers mee zitten te koekeloeren.' Archeologen kunnen mogelijke locaties van scheepswrakken inschatten aan de hand van belangrijke vaarroutes of ha-

vens. 'Maar het merendeel wordt echter door anderen ontdekt. Bijvoorbeeld door vissers, sportduikers of de Rijkswaterstaat die sonarbeelden van de bodem maakt. Het is vaak zoeken naar een speld in een hooiberg, zeker in wateren waar vaak ook nog slecht zicht is, zoals de Waddenzee.' Al dat geld en alle moeite is het archeologisch onderzoek meer dan waard, vindt de bijzonder hoogleraar. 'De relatie tussen mensen en het water in Nederland is evident. We zijn echt een maritieme natie en hebben ontzettend veel te danken aan al dat water. Heel veel van ons verleden ligt dan ook op de bodem van de zeeën, rivieren en meren.'

Een voorbeeld van een belangrijke vondst is een zestiende-eeuws schip dat Manders met zijn collega's heeft opgegraven, genaamd de Scheurak soi. 'Je bent vaak de eerste die het na honderden jaren ziet. Dat geeft echt een enorme kick. Dit was een vrij eenvoudig graanschip dat is gezonken aan het eind van de zestiende eeuw. Toen we de lading graan onderzochten, keken we naar het onkruid dat zich tussen de graankorrels bevond. Daaraan konden we zien waar het vandaan kwam, maar ook dat er een grote hoeveelheid bolderik tussen het graan zat. Dat is een giftig kruid waarvan de zaden net zo groot zijn als graanzaadjes, waardoor ze vaak mee werden gemalen. Als je dat eet, stapelt het gif zich langzaam op in je lichaam en daar kan je uiteindelijk aan doodgaan.

Soms bestond wel meer dan tien procent van de zadenmonsters uit bolderik, absurd veel.'

Maar niet alleen die ontdekking was van belang. 'Je leert door zo'n wrak ook hoe mensen sliepen aan boord: niet in hangmatten zoals we dat vaak in films zien, maar in bedden van kleine houten schotten met een geweven zak met stro erin. We hebben ook kleding gevonden. Over koningen en belangrijke mensen is ontzettend veel geschreven, maar er is weinig bekend over de gewone mens. Ik vind het interessant om aan de hand van tastbare bronnen al die puzzelstukjes in elkaar te leggen om een groter beeld te vormen van hoe het leven was in die tijd. Van al dat soort dagelijkse dingen zouden we zonder archeologie niets weten.'

'Dat verleden is van ons. Het bepaalt wie we nu zijn, hoe we ons gedragen en hoe we naar anderen kijken. Zonder zouden we geen enkele verankering hebben, dan hadden we allemaal een enorme identiteitscrisis. Niet alleen vinden we veel overblijfselen van conflicten en oorlogen op de zeebodem, ook liggen er schepen die verbonden zijn met bijvoorbeeld de slavernij. Buiten het feit dat deze vondsten weer veel nieuwe informatie opleveren, kunnen we hier dus ook echt het verleden tastbaar ervaren en zo die zwarte bladzijden uit de geschiedenis veel intenser beleven. Dat wederzijds inlevingsvermogen wordt nu nog wel eens gemist in het debat.'

Martijn Manders maakt aantekeningen in het Oostvoornsemeer. Foto Cor Kuyvenhoven

PhDoc: 'Karige compensatie van reiskosten moet omhoog'

Als het aan PhDoc ligt, krijgen medewerkers die met het openbaar vervoer reizen minstens 75 procent van de onkosten vergoed, en gaat de kilometervergoeding voor automobilisten met 5 cent omhoog.

DOOR VINCENT BONGERS EN MARK REID

Dat staat in een brief met voorstellen tegen de Lage Leidse reiskostenvergoeding die de personeelspartij deze week naar de medezeggenschap stuurde. De universiteit biedt op dit moment een reiskostenvergoeding van 7 cent per kilometer, tot een maximum van 45 euro per maand. Vergeleken met de meeste andere universiteiten is dat erg laag. Medewerkers noemden de vergoeding eerder in Mare 'ondermaats' en 'karig'. De reiskosten nemen vooral een grote hap uit het salaris van promovendi en postdocs, medewerkers die een relatief laag loon ontvangen.

Personeelspartijen UB en PhDoc stelden vragen aan het college over de kwestie tijdens de universiteitsraadsvergadering van 3 april. Vice-collegevoorzitter Martijn Ridderbos vertelde toen dat er een notitie over een nieuwe regeling voor reiskosten klaarligt. 'Die wordt op 20 april met alle faculteiten en expertisecentra besproken.'

Het college heeft 'zeker ideeën over hoe we het anders willen doen, maar anders kost altijd geld', zei hij. De notitie wordt ook nog besproken met de vakbonden.

PhDoc wachtte de notitie niet af en stuurde deze week een brief met eigen voorstellen naar de universiteits-, faculteits- en dienststraden en expertisecentra. De partij wil dat medewerkers die met het openbaar vervoer reizen 75 procent van de kosten vergoed krijgen, en medewerkers die niet in aanmerking komen voor een verhuysvergoeding 100 procent.

Verder moet voor automobilisten de belastingvrije kilometervergoeding worden verhoogd van 7 naar 12 cent per kilometer, vindt PhDoc. Ook wil de partij dat de maximumvergoeding van 45 euro per maand wordt afgeschaft en vervangen door een maximumreisafstand van 75 kilometer voor een enkele reis.

Maandag werd er tijdens de faculteitsraad van Wetenschap en Natuurwetenschappen gesproken over de voorstellen van PhDoc. De raad staat positief tegenover de plannen. Vice-decaan Bart de Smit gaf tijdens de vergadering toe dat de huidige reiskostenvergoeding problemen oplevert. 'We hebben gemerkt dat de huidige vergoedingsregeling wat lastig is bij het aantrekken van nieuwe mensen.'

Wel bleek dat de raad nog verder wil gaan dan het voorgestelde plan. Daarin staat dat medewerkers die wel in aanmerking komen voor de verhuysregeling maar niet daadwerkelijk verhuizen alsnog 25 procent minder reiskostenvergoeding krijgen voor het openbaar vervoer. Dit gaat volgens hoogleraar scheikunde Sylvestre Bonnet voorbij aan de realiteit dat medewerkers vaak een partner hebben die niet makkelijk meeverhuist.

'Het is niet meer van deze tijd dat je denkt dat een hoogleraar wel even voor zijn gezin bepaalt dat ze naar Leiden verhuizen', aldus Bonnet. De raad ziet daarom liever dat alleen degenen die daadwerkelijk gebruikmaken van de verhuysregeling een lagere vergoeding krijgen.

Het faculteitsbestuur was duidelijk nog niet voorbereid op het onderwerp. 'Voor mij is het abracadabra, deze getallen', aldus decaan Jasper Knoester. 'We hebben er nog niet echt over gesproken. Er waren wel geluiden dat de regeling slecht is voor de medewerkers, maar ik kan nu niet oordelen of wat je net voordraagt wel of niet redelijk is.'

Volgens PhDoc-raadslid Max van Haastrecht zijn de plannen goed ontvangen bij diverse faculteiten. 'De faculteitsraden van Rechten, Geesteswetenschappen en Governance and Global Affairs hebben ons inmiddels laten weten dat ze onze oproep steunen.'

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 10.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Marcjélie van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Lorenzo Gerritsen (stagiair)

Medewerkers: Pim Bakx | Emiel Beinema | Remco Breuker | Josette Daemen | Omar Ghaly | Olaf Leeuwis | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, Jostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet b.v.
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 - 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
<https://bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad>

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emar | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

TWIJFEL TRAJECT

Wel of niet promoveren? Luister naar onze PhD-podcast!

Promovendus, durf te springen

Hoe houd je het hoofd koel als PhD? De makers van de podcast-serie *Twijfeltraject* spraken met promovendi-psycholoog Agnes van Rossum over werkdruk en keuzestress.

DOOR FENNA IJTSMA EN SUSAN WICHERS
FOTO TACO VAN DER EB

Agnes van Rossum is sinds april 2022 de promovendi-psycholoog van de Universiteit Leiden. Zij is beschikbaar voor alle PhD's die kampen met psychische klachten die worden veroorzaakt door het promotieproces of daar direct effect op hebben. Ze voert individuele gesprekken met promovendi, geeft de cursus 'Get more success with less stress' en heeft een *PhD peer support group* en een *buddy service* opgezet.

Wel of niet promoveren: welk advies zou je pas afgestudeerden geven om erachter te komen of ze dat werkelijk willen?

'Het is belangrijk om jezelf goed te kennen. Wat doet er voor jou toe in het leven? Bij belangrijke keuzes die je niet goed kunt overzien, speelt je onderbuikgevoel mee. Dat gaat hand in hand met wie je in wezen bent. Leer dus te luisteren naar je gevoel: kies je voor keuze A uit angst om iets mis te lopen of kies je voor keuze B vanuit een positief gevoel: word je er blij van als je eraan denkt? 'Leer daarnaast met de onzekerheid die er altijd zal zijn om te gaan. We willen graag controle. Het liefst weten we vooraf zeker dat een keuze goed uitpakt. Zo werkt het natuurlijk niet. Uiteindelijk zul je in elk pad jezelf ontwikkelen. Vanuit dat idee maakt het minder uit welke keuze je maakt. Het leidt je naar een bepaald punt en dan zijn er weer nieuwe mogelijkheden. Durf dus te springen.'

Een promotieonderzoek blijft vaak niet alleen bij het schrijven van een proefschrift. Promovendi geven onderwijs, dragen bij aan conferenties, zitten in commissies. Deze werkdruk wordt onder een jonge generatie soms nog versterkt door hoge carrièrevorwachtingen. Hoe houd je het hoofd koel als promovendus?

'Promovendi schieten vaak in de stress doordat ze de hoeveelheid werk niet kunnen overzien en niet weten waar te beginnen. Het helpt om een goed overzicht te krijgen van het werk en een planning te maken. Uiteindelijk ben je dan minder tijd kwijt aan piekeren en ga je daadkrachtiger aan de slag.

'Voor sommigen is het maken van een planning wel een uitdaging. Je kunt ook samen met je begeleider of een mede-promovendus doelen stellen. Dat moet natuurlijk wel realistisch zijn. Als blijkt dat het werk echt te veel is, dan zul je daarover in gesprek moeten met je begeleider.

'Onrealistische verwachtingen ontstaan daarnaast vaak doordat we onszelf vergelijken met anderen. "Andere promovendi zijn al veel verder, ik loop achter", hoor ik promovendi regelmatig zeggen. Maar je volgt je eigen traject, dus hoe kunnen anderen daarin verder zijn? Vergelijk jezelf liever met "je eerdere zelf" van een paar weken of maanden geleden. Hoe mooi is het om dan te zien dat je stappen hebt gemaakt en gegroeid bent in je ontwikkeling en vaardigheden.'

Hoe weet je wanneer het te veel wordt?

'Dingen vergeten, piekeren, vermoeid zijn, pauzes overslaan of het gevoel hebben "altijd aan te staan", dat zijn allemaal signalen. Toch zijn we geneigd die te negeren, omdat we gedreven zijn door ambitie en het graag goed willen doen. Wees alert en wacht niet tot je daadwerkelijk omver ligt.

'Neem regelmatig pauze en doe dan vooral iets waarbij je je hoofd niet nodig hebt. Loop bijvoorbeeld een rondje buiten. Dat is geen verloren tijd, je brein werkt onbewust gewoon door

en komt dan juist op nieuwe ideeën. Muziek luisteren is ook een optie, maar gebruik echt zo min mogelijk je hoofd. Liever de vaatwasser uitruimen, dan een boek lezen.'

Hoe trek je als promovendus aan de bel bij een begeleider?

'Als het niet lekker loopt dan is de promovendus degene die dat als eerst bij zichzelf merkt. De neiging is om dan te zeggen "ik word niet goed begeleid", maar de vraag is hoe je dan wel begeleid wil worden. Uiteindelijk ben je dan concreter, hoe beter: wil je bijvoorbeeld het aantal meetings veranderen, meer structuur creëren door deadlines af te spreken of wil je juist vaker inhoudelijk sparren met je begeleider? Spreek dit uit. Misschien kan je begeleider je niet alles bieden, maar dan kunnen jullie samen bespreken wie hier wel bij kan helpen. Daarnaast kan een begeleider ook actief vragen wat je nodig hebt en waar je behoefte aan hebt. Het werkt twee kanten op.'

Tot slot, hoe temper je alle zenuwen op de dag van je promotie?

'Angst en zenuwen gaan vaak over een toekomstig scenario: "Wat als ik niet uit mijn woorden kom? Wat als ik een antwoord niet weet?" Je maakt met je gedachten een sprong naar de toekomst en je brein vult het scenario negatief in. Het is de eerste stap om je te realiseren dat je zo in je hoofd je eigen angst creëert.

'Je lichaam is dan nog niet meteen tot rust. Daarvoor kun je ademhalingsoefeningen inzetten. Probeer met name je uitademing langer te maken, daarmee beïnvloed je namelijk je parasympatische zenuwstelsel dat je lijf in rustmodus kan brengen. Het is goed om deze oefening van tevoren te doen, maar ook als je eenmaal in de zaal zit en de commissie binnenkomt. Adem langzaam uit, niemand die het ziet.'

> Luister *Twijfeltraject* via mareonline.nl/podcast

Universiteiten zeggen zich zorgen te maken over de geestelijke gesteldheid van studenten. Maar cursussen yoga, *comfort food* koken of *tote bags* beschilderen zijn doekjes voor het bloeden, betoogt **Loes Oudenhuijsen**. Instellingen moeten zich afvragen waar alle stress vandaan komt.

De cijfers liegen er niet om: studenten in het hoger onderwijs kampen met stress, gevoelens van eenzaamheid, depressieve en zelfs suïcidale gedachten. 51 procent van de studenten in het hoger onderwijs heeft last van psychische problemen, en 12 procent van hen ervaart ernstige klachten, zo rapporteerde het RIVM in de *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs* (2022).

Deze cijfers zijn reden tot zorg. Het is dan ook goed dat universiteiten het gesprek aangaan met medewerkers en studenten over de oorzaken, en zich buigen over de vraag wat hieraan is te doen. In deze analyse gaat het echter mis; een overpeinzing over de oorzaken ontbreekt. De jaarlijkse *student wellbeing week* is symptomatisch voor de universiteit als neoliberale toko waar studenten nu, behalve voor een diploma, aanvullend ook terecht kunnen voor een yogales of een workshop linnen tasjes beschilderen (ja, deze workshops werden aangeboden tijdens de *student wellbeing week* in november 2022).

Met interesse opende ik onlangs de nieuwsbrief van de universiteit, met hierin de recent opgestelde *Visie op Studentenwelzijn*. Tijdens het lezen viel mijn mond echter open van verbazing. Studenten en medewerkers van alle faculteiten hebben meegewerkt aan de totstandkoming van het document, maar er wordt met geen woord gerept over de maatschappelijke oorzaken van ons collectieve lijden.

De analyse over de oorzaken van stress bij studenten blijft steken bij de tjdovende bureaucratie en onduidelijke communicatie op de universiteit. Er staat niets over racisme, seksisme, validisme of andere vormen van discriminatie en uitsluiting die zowel in de maatschappij als op onze universiteit het welbevinden van studenten verslechteren.

dentenpsycholoog, studentenbegeleider of eventueel buiten de universiteit een hulpverlener van de GGZ.

Deze *Visie op Studentenwelzijn* past binnen een palet aan initiatieven die universiteiten sinds een jaar of twee ontwikkelen. In 2021 kwam het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) tot stand uit een samenwer-

'In plaats van in een workshop te onthaasten, moeten we nagaan waarom we zo gehaast zijn, en of we dat wel willen'

king tussen het ministerie van Onderwijs en Nederlandse universiteiten en hogescholen. Het geld dat via het NPO beschikbaar kwam, was voor universiteiten om te investeren in studentenwelzijn, naast investeringen in het oplossen van vertragingen in studie en onderzoek als gevolg van corona.

En zo organiseerde de Universiteit Leiden in november 2021 voor het eerst een *student wellbeing week*, die in 2022 werd herhaald. Tijdens deze weken kunnen

studenten allerhande workshops volgen om 'fysiek en mentaal gezond te blijven'. Even een yogalesje volgen om tot rust te komen - waarna de productiviteit weer omhoog zal schieten! - is tekenend voor het neoliberale tijdperk waarin wij ons begeven.

De focus op de weerbaarheid en veerkracht van studenten in de *Visie op Studentenwelzijn*, past eveneens in ons tijdsgewricht.

Veerkracht is een modewoord dat appelleert aan de heersende neoliberale ethiek van individuele verantwoordelijkheid en maakbaarheid; jij hebt een probleem met stress? De universiteit wil je wel tools aanreiken, zodat je hier verder zelf mee aan de slag kan. Zo word je veerkrachtig, dat wil zeggen, kun je de schokken van het systeem opvangen, in plaats van erdoor te worden vermorzeld.

Ik wil niet ontkennen dat het ook belangrijk is om te leren omgaan met de uitdagingen van onze samenleving, maar de totale afwezigheid van aandacht voor het bevragen van de status quo maakt mij kwaad. Yogalessen, *totebag painting* en een workshop *comfort food* koken zijn doekjes voor het bloeden.

In plaats van gedwee ons werk te doen, en tijdens een workshop te proberen om te onthaasten om vervolgens weerbaarder de strijd met de haast weer aan te gaan, moeten we ons afvragen waarom we in de eerste plaats zo gehaast zijn, en of dit wel is wat we willen.

De *Visie* eindigt met de zorgplicht van universiteiten, die luidt dat ze 'verantwoordelijkheid [dragen] voor het bieden van begeleiding aan studenten die dat nodig hebben om succesvol in het hoger onderwijs een studie te kunnen starten, volgen en afronden'. Aan deze plicht voldoet de universiteit niet met een *student wellbeing week*, want met workshops legt ze de bal terug bij de individuele student. De zorgplicht vraagt om introspectie van universiteiten om te voorkomen dat zij debat zijn aan het onwelzijn van haar studenten.

Waarom stelt de universiteit zichzelf in haar visie niet een doel om kritisch naar onze maatschappij te kijken? Zeker in de geestes- en sociale wetenschappen zou er plaats moeten zijn voor een analyse van de structuren, normen en systemen die voor grootschalige geestelijke malaise zorgen. De universiteit is een plek voor kritische reflectie: in wat voor maatschappij willen wij leven, en hoe gaan we deze samen creëren? Dergelijke vragen leiden onvermijdelijk tot schuring, we zullen het immers niet snel met elkaar eens worden over de invulling. Maar dit debat is van belang om samen vooruit te komen, en zal onze geestesgesteldheid meer opkrikken dan een eenmalige workshop.

Loes Oudenhuijsen is promovendus bij het Afrika-Studiecentrum

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week bijles en huiswerkbegeleiding op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 2 leerlingen groep, 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs:** *Aardrijkskunde, biologie, 2 havo. Twee leerlingen. *Engels, brugklas basis/kader. *Nederlands, aardrijkskunde, brugklas vmbo-tl. *Wiskunde, biologie, brugklas basis/kader. *Wiskunde A, economie 4 havo. **Leiden-Zuid**, *3 leerlingen basisonderwijs. **Voortgezet onderwijs:** *Nederlands, Engels, Wiskunde, brugklas vmbo basis/kader. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Psychische hulp nodig? Professionele begeleiding voor studenten. Ook met psychische aandoening en/of stoornis ben je van harte welkom! Bel of mail voor informatie: [onderwijsbo-](mailto:onderwijsbo-venwijs@gmail.com)

venwijs@gmail.com / 0644440634. Also in advanced English.

Inlooptconcert gegeven door Cor de Jong (orgel). Academiegebouw, Rapenburg 73. **Woensdag 26 april van 13.00 uur tot 13.30 uur.** Toegang gratis. Zie ook: www.universiteit-leiden.nl/orgel

Inlooptconcert gegeven door Marieke Stool (orgel). Academiegebouw, Rapenburg 73. **Woensdag 3 mei van 13.00 uur tot 13.30 uur.** Toegang gratis. Zie ook: www.universiteit-leiden.nl/orgel

Inlooptconcert gegeven door Casper de Jonge (orgel). Academiegebouw, Rapenburg 73. **Woensdag 10 mei van 13.00 uur tot 13.30 uur.** Toegang gratis. Zie ook: www.universiteit-leiden.nl/orgel

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijftig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

Hoe kon de kerkelijke gemeenschap Peoples Temple transformeren tot een sekte die zichzelf zou uitroeien door middel van collectieve zelfmoord? Toneelschrijver Nic Bruckman sprak met overlevenden van het drama en maakte er een voorstelling over.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO BAS DE BROUWER

Het is 1955 als de 24-jarige dominee Jim Jones de christelijke en communistische kerk Peoples Temple sticht in Indianapolis, Indiana. Al vrij snel ontwikkelt hij een 'progressieve manier van prediken', vertelt toneelschrijver Nic Bruckman. 'Hij zette de kerk in voor sociale rechtvaardigheid en wilde mensen steunen die werden gezien als *beyond help*, zoals daklozen en zwervers. Leden werden aangemoedigd gratis maaltijden te bereiden. Daarnaast had hij ook een etnisch doel: hij wilde zwarte en witte mensen, die hun geloof meestal gescheiden beleden, mengen.' Al snel blijkt dat het conservatieve Indiana niet de meest geschikte plek is om de kerk tot wasdom te laten komen. 'Toen is vrijwel de hele beweging, zo'n honderdvijftig mensen, in touringcars naar Californië gereisd.' Dat die verhuizing de opmaat zou worden tot een van de grootste collectieve zelfmoorden uit de geschiedenis, kon toen nog niemand bevroeden. Bruckman maakte in samenwerking met Haags theatercollectief Firma MES een theatervoorstelling over het drama, *De Tempel*, die volgende week zaterdag is te zien in Theater Ins Blau in Leiden. De schrijver verrichtte uitgebreid bronnenonderzoek aan de universiteit van San Diego, bestudeerde het stadsarchief van San Francisco talloze uren aan door de beweging opgenomen audio- en videomateriaal en sprak zes overlevenden van Peoples Temple. Na de verhuizing naar Californië groeide de kerk uit tot een organisatie met duizenden leden, vertelt hij. Leden woonden in gedeelde huizen, kookten gezamenlijk en zorgden collectief voor de kinderen en ouderen. In die periode slopen er sektarische elementen in de gemeenschap. 'In ruil voor zorg moesten de ouderen hun woning overschrijven, zodat die eigendom werden van Peoples Temple. Zo werden ze volledig afhankelijk van de beweging.' Ook andere leden moesten steeds meer tijd en geld investeren. 'Sommigen gaven hun loon weg in ruil voor maaltijden en een slaapplek. Discipline werd steeds belangrijker. Als je werd betrapt op een affaire, moest je naakt voor de groep staan en riep de rest dat je hen teleurgesteld had.' Dat de beweging op een sekte begon te lijken, bleef niet lang geheim. Nadat familieleden van de sekteleiden aan de pers vertelden dat hun naasten tegen hun zin bij de groep werden gehouden, voerden de CIA en de politie de druk verder op. 'Linkse organisaties werden nog weleens vervolgd', vertelt Bruckman. 'Die angst zette Jim Jones ertoe

Dood door eigen gelijk

zijn groep te verhuizen naar Guyana, waar ze een paradijs gingen stichten waar hun eigen regels golden.' Niet alle leden zagen dat plan zitten, weet Bruckman. 'Sommigen keerden zich af van de beweging en zijn niet meegegaan. Een aantal van hen is een tijdje daarna dood teruggevonden.'

Maar enkele honderden leden waren wel overtuigd door Jones' verhaal en vertrokken midden jaren zeventig naar de Guyanese jungle, waar ze de landbouwcommune Jonestown stichtten. Tussen de huisjes en simpele douches hielden ze kippen en varkens (voor de consumptie) en een aap en honden (als huisdieren). Met machinegeweren wisten ze zich te beschermen tegen aanvallen van inheemse groepen in de jungle.

'Ze wilden zelfvoorzienend zijn en zich buiten de consumptie maatschappij stellen, vrij van regels. Op dat moment was het meer een sekte dan ooit.' En ook in Guyana groeide de groep: op het hoogtepunt leefden er ongeveer vijftienhonderd leden, van alle leeftijden.

In 1978, toen Peoples Temple een paar jaar in de jungle leefde, werd Jones mentaal steeds zwakker. 'Hij was verslaafd aan morfine en werd steeds zwaarmoediger', vertelt Bruckman. 'Het werd steeds zwaarder voor hem om de beweging te leiden. Er kwam ook opstand van binnenuit, mensen wilden weg. Sommigen besloten te ontsnappen, onder wie zijn eigen zoon.'

Daarnaast begon de anti-sektebeweging Concerned Relatives zich te bemoeien met de Peoples Temple. Het leidde ertoe dat de Democratische afgevaardigde Leo Ryan, samen met een paar journalisten, op 17 november 1978 een bezoek aan Jonestown bracht. Jones moest met lede ogen aanzien hoe veel leden met de bezoekers terug naar Amerika wilden. 'Dat kon hij niet verdragen. Toen heeft hij opdracht gegeven om Leo Ryan neer te schieten.' Nadat een aanslag in het kamp mislukte, slaagden sekteleiden er op 18 november 1978 alsnog in om de politicus en enkele journalisten op het vliegveld van Guyana te vermoorden.

Diezelfde avond beval Jones alle leden om een glas limonade met cyanide te drinken. 'De meeste mensen denken dat de aanmaaklimonade van het merk Kool Aid was, maar het is eigenlijk gebeurd met Flavor Aid, de nepversie daarvan', vertelt Bruckman. 'Eerst werden de dieren vergiftigd, daarna de kinderen. Dat was een strategische keus: als je de kinderen eenmaal hebt gedood, is het makkelijker de volwassenen ervan te overtuigen het zelf ook te drinken. Er was geen weg meer terug.'

Ruim negenhonderd sekteleiden plegen die dag zelfmoord. 'Met name familieleden van de overledenen trekken in twijfel of het vrijwillig is gebeurd', zegt Bruckman. 'Maar ik denk dat het merendeel het vrijwillig heeft gedaan, al is de vraag welke definitie je van dat woord hanteert. Er is niet meer dan een paar dozijn mensen gevonden met kogelwonden. Die zijn waarschijnlijk vermoord omdat ze het gif niet wilden opdrinken.'

Het verhaal vertellen naar het theater was 'ingewikkeld', erkent Bruckman. 'Er zijn al best veel sekteverhalen. En hoe doe je recht aan de sekteleiden en de nabestaanden?' Hij wilde de vraag stellen welke noodzaak Peoples Temple voor leden vervulde en waarom ze tot het eind bleven. 'Zodra je meer van een groep verwacht dan mogelijk is, wordt het een sekte. Welk doel je je ook stelt en hoe sterk je er ook in gelooft, je moet niet verliefd worden op je eigen gelijk. De voorstelling is een pleidooi voor het beter luisteren naar de ander.'

Nic Bruckman Projecten & Firma MES, *De Tempel*. Theater Ins Blau, zaterdag 29 april, 20.30 uur. €21 (€15 voor studenten)

Download nu de Mare-app

LAMME LEIDSE MEMES

‘Of ik het ooit ga lezen? De eerste dertig jaar niet’

DOOR EMIEL BEINEMA
FOTO MARC DE HAAN

Huis: ‘Huize Louter Liefde’
Kamer: 15m²
Huur: €390
Bewoners: 10

Je hebt hier veel boeken. Zit daar een systeem in?

‘Dat had ik, volgens mij. Even kijken. Ik heb ze wel een beetje op schrijver staan. En een rijtje biografieën. Filosofie staat hier links, Nederlandse schrijvers daar rechts.’

‘Het overgrote deel is ongeopend, hoor. Ten tijde van corona, toen je amper dingen mocht, ging ik vaak naar de kringloop. Toen had ik echt een soort boek-

koop-waan. Dan ligt daar zo’n boekje voor vijftig cent. Ga ik het ooit lezen? De komende dertig jaar waarschijnlijk niet, maar het is leuk om te hebben. En dan heb ik ze maar alvast staan.’

En ze komen van pas om je bed overeind te houden?

‘Dat is puur praktisch, ja. Ik heb mijn bed in mijn eentje in elkaar gezet nadat hij al een paar keer uit elkaar was geweest. Het bed was dus al gammal en ik ben ook nog een paar onderdelen vergeten. Toen ben ik er een keer doorheen gezakt. Als snelle oplossing heb ik er wat boeken onder geknald. Dat bleek te wer-

ken, dus dat houd ik lekker zo. Dan heb ik ook weer ruimte voor een paar nieuwe boeken.’

Je hebt hier nog meer oude dingen verzameld, is dat een hobby?

‘Ach, ik weet het niet... Nou ja, die grammofoon is wel een dingetje, en mijn typemachine. Ik ben soms een boomer, maar net zo goed een guppy van 16. Mijn gemiddelde leeftijd is echt wel 23, maar soms ben ik even 46 en de andere keer 12. Een beetje hormonaal, bronstig gedrag kan ik soms hebben, alsof je op je twaalfde net hebt ontdekt hoe het allemaal werkt. Maar op andere momenten ben ik een heel boomerige, chagrijnige jongen die een Zweeds puzzeltje maakt. Ook lekker.’

‘Voor mijn huisgenoten ben ik het irritante broertje. Daar zijn ze nog niet vanaf sinds ze uit huis zijn. Ik kan echt een klier zijn, op een speelse manier. Het is heerlijk om de grenzen op te zoeken, en op te rekken. Ik heb gelukkig de balans kunnen vinden, dus ze mogen me wel. We hebben een huismoe-der en een huisvader en ik ben het huisbroertje. Dat is een heerlijke rol om op me te nemen.’

Is dat waarom je tafel vol Smirnoff Ice staat?

‘Dat is voor onze Ice-driedaagse, een huistraditie. Eens per jaar krijgt iedereen tien flesjes om te verstoppen. Het zijn schappelijke maten: niet elke keer 75 centiliter, dat is een beetje te veel van het goede. Deze zijn slechter voor je tanden dan voor je lever.’

‘De mooiste Ice-jes worden pas veel later gevonden. Vorig jaar was een huisgenote begonnen met boksen. Ze had handschoenen gekocht en was twee keer geweest. Een andere huisgenoot twijfelde of ze het zou blijven doen en verstopte een fles in een handschoen. Die ontdekte ze pas na een half jaar, toen ze ging verhuizen.’

‘Gisteren gooide ik die flesjes iets te hard op mijn bed en stootte er een kapot. Nu ruikt die hoek een beetje zoetig. Ik had het net die dag verschoond, dus ik dacht: fuck it, ik laat het lekker. Wat niet weet, wat niet deert.’

COLUMN | OMAR GHALY

Hoe Hollywood aan de haal gaat met een icoon uit de oudheid

Met veel bombarie verscheen vorige week de trailer van een nieuwe Netflix-docuserie over het leven van koningin Cleopatra, geproduceerd door Jada Pinkett Smith. Ik kende Pinkett Smith vooral van het iconische ‘Keep my wife’s name out of your fucking mouth’-moment van haar echtgenoot Will Smith tijdens de Oscars, maar blijkbaar zit ze ook in de histo-cinemasbranche. Prima, *more power to her*. De serie is onderdeel van haar grotere tv-project *African Queens*.

Als Egyptoloog ben ik altijd verheugd als mijn vakgebied in het licht van de schijnwerpers staat. Geestdriftig zette ik de tv aan, hier moest ik eens even goed voor zitten. Al vrij snel was ik teleurgesteld, het acteerwerk was matig en de dialogen waren aftandse clichés.

Toen ik het einde van de twee minuten durende trailer had bereikt was ik niet alleen teleurgesteld maar ook nog eens pissig en gefrustreerd. Een snelle blik op Twitter leert dat ik niet als enige mijn bedenkingen had. Een curieuze alliantie van antiwoke-opiniemakers, verbolgen classici en Egyptische nationalistes was met die gevoelens van frustratie aan de haal gegaan.

Steen des aanstoots: in de serie wordt Cleopatra gespeeld door een zwarte vrouw. Dat niet alleen, een van de *talking heads* haalt haar oma aan – ik wou dat ik dat kon doen in mijn scriptie, maar dat terzijde – die haar schijnbaar ooit had gezegd: ‘Wat ze ook vertellen op school, Cleopatra was zwart.’

Dat Cleopatra’s ouders Grieks waren is niet bepaald een controversiële stelling, dat de kans minimeer is dat ze een donkere huid had, is dat ook niet. Overigens hoeft dat niet te betekenen dat zwarte actrices niet in de huid van Cleopatra mogen kruipen, integendeel, ze zouden een mooi tegenwicht kunnen bieden

aan de Elizabeth Taylors en Monica Bellucci’s van deze wereld. Mijn probleem met deze serie zit hem hierin: dat de geschiedenis wordt verdraaid ten behoeve van een sociaal-politieke agenda. In een inter-

view met de Afrikaanse cultuursite *OkayAfrica* spreekt Pinkett Smith de hoop uit dat de serie een bron van trots kan zijn voor zwarte Amerikanen en Afrikanen. Dat de Egyptenaren van nu voor een groot deel niet binnen die omschrijving vallen lijkt niet te deren. Pinkett Smith lijkt zich een icoon uit de oudheid te willen toe-eigenen. Dat is triest en niet alleen omdat ze daarmee erfgoed afpakt van de Egyptenaren. In het eerste seizoen van *African Queens* ging het nog over koningin Njinga, die een koninkrijk regeerde in het huidige Angola. Haar verhaal is onbekend, veel onbekender dan dat van Cleopatra, en ze was ook echt zwart.

Door in seizoen twee te kiezen voor Cleopatra lijkt Pinkett Smith te capituleren: ik kies voor de grote naam en het bekende verhaal en doe vooral niet de moeite om verder onderzoek te doen naar een verhaal dat anders nooit Hollywood zou halen. Dat is jammer. Wie nog uitbreider wil zien hoe de faraonische cultuur door Afro-Amerikanen wordt omarmd kan vanaf 22 april naar de tentoonstelling *Kemet* in het Rijksmuseum van Oudheden. In de tentoonstelling staat muziek met Oud-Egyptische invloeden centraal. Egypte als inspiratiebron, zonder daarmee eigenaarschap te claimen over Egyptisch erfgoed: Jada Pinkett Smith, *take notes*.

Omar Ghalay is student Egyptologie

‘De steen des aanstoots:
Cleopatra wordt gespeeld
door een zwarte vrouw’